

De maan en de batterijen

Officieel had ik hem bij zijn volledige naam en titel moeten aanspreken, met Harutsuna Matsumoto-sensei dus, maar ik noemde hem gewoonweg Sensei.

Niet ‘sensei’, maar ‘Sensei’, met een hoofdletter.

Op de middelbare school had ik Japans van hem gehad. Hij was niet mijn klassenleraar geweest en bovendien had ik tijdens zijn lessen ook al niet bijzonder goed opgelet, zodat hij niet bepaald een blijvende indruk bij me had achtergelaten. Na mijn schooltijd had ik hem heel lang niet meer gezien.

Maar een paar jaar geleden trof ik hem aan in een kroeg voor het station, en sindsdien ontmoetten we elkaar regelmatig. Die eerste keer zat hij aan de toog, zijn gestrekte rug een tikje achterovergebogen.

‘Tonijn met *natto**, fijngehakte lotuswortel en gezouten sjalotjes,’ bestelde ik vanaf mijn barkruk. Vrijwel op hetzelfde moment plaatste ook de oudere man met de rechte rug naast mij een bestelling. ‘Gezouten sjalotjes. Fijngehakte lotuswortel. Tonijn met *natto*.’ Hm, die houdt van dezelfde hapjes als ik, dacht ik en

* Zie voor de verklarende woordenlijst p. 191

ik keek hem aan. Hij keek ook naar mij. Ik vroeg me af waar ik dat gezicht eerder had gezien, maar voor ik het kon thuisbrengen, sprak Sensei me al aan. ‘Jij bent toch Tsukiko Omachi?’ Toen ik verbaasd knikte, ging hij verder: ‘Ik heb je hier al vaker gezien.’

‘Uhu?’ reageerde ik vaag en ik bekeek hem wat aandachtiger. Zorgvuldig achterovergekamd grijs haar, kreukloos overhemd, grijs vest. Voor hem op de toog stond een kruikje sake, een bordje met plakjes gekookte walvis en een kommetje met een restje *mozuku*-zeewier. Me erover verwonderend dat deze oude man en ik echt wel een overeenstemmende smaak hadden, doemde voor mijn geest weer vaag een beeld op van hem voor de klas.

Sensei had altijd een bordenwisser in zijn hand als hij op het bord schreef. ‘In de lente, de ochtendstond. Geleidelijk...’ Zo schreef hij met krijt hele passages op uit de klassieke literatuur, die hij binnen vijf minuten weer wegveegde. Ook als hij de leerlingen toesprak, hield hij de bordenwisser vast, alsof de greep ervan vergroeid was met zijn pezige linkerhand.

‘Jij komt dus als vrouw in je eentje naar dit soort kroegen,’ zei Sensei, terwijl hij met zijn stokjes het laatste plakje walvis omzichtig in de saus van miso met azijn draaide en het vervolgens naar zijn mond bracht.

‘Uhu,’ antwoordde ik, terwijl ik mezelf bier bijschonk. Dat hij een leraar van mijn middelbare school was, kon ik me nog wel herinneren, maar zijn naam schoot me niet te binnen. Half onder de indruk en half in verlegenheid gebracht doordat hij zich zo vlot de naam van de eerste de beste leerlinge herinnerde, dronk ik mijn glas bier leeg.

‘Jij had toch vlechtjes destijds?’

‘Uhu.’

‘Ik herinnerde me je gezicht toen ik je hier voor het eerst zag binnenkomen.’

‘Uhu.’

‘Je wordt dit jaar toch achtendertig?’

‘Ik ben nog het hele jaar zevenendertig.’

‘Pardon, pardon!’

‘Geen probleem.’

‘Ik heb het nagekeken in het naamregister en in het schoolalbum.’

‘Uhu.’

‘Je gezicht is niet veranderd.’

‘U bent ook nog precies dezelfde, Sensei.’ Om te verdoezelen dat ik zijn naam niet wist, noemde ik hem dus ‘Sensei’. En sindsdien was Sensei ‘Sensei’ gebleven.

Die avond dronken we met ons tweeën wel vijf kruikjes sake, samen goed voor ruim anderhalve liter. Sensei betaalde de rekening. Toen we elkaar de keer daarop in dezelfde kroeg troffen en samen dronken, trakteerde ik. De derde keer lieten we alles apart noteren en betaalden we ieder ons deel. Daarna hielden we het bij die regeling. Dat we met elkaar bleven omgaan, kwam waarschijnlijk doordat onze karakters in dit soort dingen overeenkwamen. We deelden niet alleen een voorkeur voor bepaalde hapjes, maar leken ongetwijfeld ook op elkaar in de manier waarop we afstand hielden van mensen. Het verschil tussen ons was ruim dertig jaar, maar ik voelde me veel nauwer met hem verwant dan met vrienden van mijn eigen leeftijd.

Een paar keer was ik bij Sensei thuis geweest. Als we onze vaste kroeg verlieten, gingen we soms allebei gewoon naar huis, maar nu en dan gingen we ook samen elders nog wat drinken. Heel af en toe trokken we zelfs naar een derde of vierde kroeg, en dan draaide het er doorgaans op uit dat we het bij Sensei thuis afronden met een slaapmutsje.

‘Ik woon hier vlakbij, kom even langs.’ Toen Sensei dat de eerste keer voorstelde, was ik een beetje op mijn hoede. Ik had gehoord dat zijn echtgenote overleden was, en ik zag er toch een beetje tegen op me in het huis van een alleenstaande man te be-

geven. Maar als ik eenmaal aan het drinken sloeg, wist ik van geen ophouden en dus ging ik maar mee naar binnen.

Het was er rommeliger dan ik had gedacht. Ik had een kraaknette ruimte verwacht, maar in de schemerige hoeken stond het vol spullen gestouwd. Voorbij de hal was er eerst een kamer met tapijt. Er stond een oude bank, maar voor de rest zag het er leeg en onbewoond uit. In het volgende vertrek, een tatamikamer van acht matten groot, lagen echter overal boeken, paperassen en kranten.

Sensei klapte een eettafeltje open, haalde uit een hoop spullen in een hoek van de kamer een fles sake van honderdtachtig centiliter tevoorschijn en schonk twee theekopjes van verschillende grootte boordevol sake.

‘Alsjeblieft, laat het je smaken,’ zei Sensei, en hij verdween toen plotsklaps in de keuken. De woonkamer van acht matten had zicht op de tuin. Slechts een van de regenluiken was opengeschoven. Door het raam kon ik vaag boomtakken ontwaren. Omdat ze in dat seizoen niet bloeiden, wist ik niet wat voor bomen het waren. Plantkunde was sowieso niet mijn sterkste kant. Sensei kwam terug met een dienblad. Daarop had hij een bordje gezet met stukjes gekookte zalm en eentje met rijstcrackers in de vorm van kakizaadjes.

‘Wat zijn dat voor bomen in de tuin?’ vroeg ik.

‘Allemaal kersenvomen,’ antwoordde hij.

‘Allemaal?’

‘Stuk voor stuk. Mijn vrouw hield ervan.’

‘In de lente zal het wel mooi zijn.’

‘Ze trekken beestjes aan, in de herfst zit je met een berg afgevallen bladeren en in de winter zijn het gewoon een hoop kille takken,’ zei Sensei, zij het zonder al te veel merkbaar ongenoegen.

‘De maan is opgekomen, hè.’ Hoog aan de hemel hing een halvemaan, die was omsluierd. Sensei nam een handvol crackers, hield zijn theekopje schuin en nipte van de sake.

‘Mijn vrouw was niet iemand die erg ver vooruitkeek of plannen maakte.’

‘Uhu.’

‘Van sommige dingen hield ze wel, van andere niet, en dat was dat.’

‘Uhu.’

‘Deze crackers komen uit Niigata. Ze zijn lekker pikant.’

De prikkelende, scherpe smaak paste inderdaad goed bij de sake. Zwijgend knabbelde ik een poosje van de koekjes. Er bewoog iets in de kruin van een van de bomen in de tuin. Zou er een vogel in zitten? Er weerklonk een zwak gepiep en ik hoorde eventjes de takken en bladeren ritselen, maar daarna was het opnieuw stil.

‘Zit er een nest?’ vroeg ik, maar er kwam geen antwoord. Toen ik omkeek, zag ik dat Sensei verdiept was in een krant. Het was niet die van vandaag; waarschijnlijk had hij er lukraak een gepakt van de vele die er in het rond lagen. Aandachtig zat hij een buitenlands bericht te lezen, waarbij een foto van een vrouw in badpak stond. Hij leek vergeten te zijn dat ik er was.

‘Sensei,’ probeerde ik nog een keer, maar hij gaf nog steeds geen antwoord. Hij was in diepe concentratie.

‘Sensei!’ Deze keer riep ik met luide stem. Sensei keek op.

‘Tsukiko, zal ik je eens iets laten zien?’ vroeg hij plotseling. Voor ik kon antwoorden, legde hij de krant zonder hem dicht te vouwen op de tatami, schoof de *fusuma*-deur open en ging de kamer ernaast binnen. Hij haalde een hele reeks voorwerpen uit een oude kast en nam die mee. Het bleken kleine aardewerken objecten te zijn. Sensei liep zo een paar keer heen en weer tussen de woonkamer en de kamer ernaast.

‘Hier, dit zijn ze.’ Sensei kneep zijn ogen halfdicht en stalde het aardewerk behoedzaam uit op de tatamivloer. Ze hadden allemaal een hengel, een deksel en een tuit.

‘Bekijk ze maar eens goed.’

‘Uhu.’ Wat was dit? Het kwam me wel bekend voor. Ik bestudeerde de voorwerpen nader. Ze waren allemaal ruw van structuur. Waren het theepotten? Nee, daarvoor waren ze te klein.

‘Het zijn aarden treinkannetjes,’ zei Sensei.

‘Aarden treinkannetjes?’

‘Als ik ergens heen ging, kocht ik ze samen met mijn verpakte lunch op het station. Tegenwoordig zit de thee in plastic beker-tjes, maar vroeger verkochten ze die in deze aarden kannetjes.’

Er stonden meer dan tien van die kannetjes op een rij, sommige amberkleurig, andere van een blekere kleur. Ze verschilden ook allemaal van vorm. Er waren er met een grote tuit, met een fors hengsel, met een klein deksel, met een dikke buik.

‘Verzamelt u ze?’ vroeg ik. Sensei schudde zijn hoofd.

‘Ik heb ze gewoon vroeger bij mijn lunch gekocht, als ik op reis ging.

... Deze is van toen ik naar Shinshu ging, in mijn eerste jaar aan de universiteit. En deze is van toen ik ’s zomers tijdens de schoolvakantie met een collega naar Nara reisde en ik onderweg op een station uitstapte om voor mij en mijn metgezel een verpakte lunch te kopen, waarop de trein voor mijn neus vertrok toen ik weer wilde instappen. Die heb ik in Odawara gekocht, op de heenweg van onze huwelijksreis. Ik wikkelde hem in krantenpapier en stopte hem tussen onze kleren, zodat hij niet zou breken, en mijn vrouw liep er de hele reis mee rond...’ Terwijl hij ze een voor een aanwees, deed Sensei bij elk van de uitgestalde theekannetjes zijn verhaal. Ik knikte gewoon de hele tijd en zei ‘Uhu’.

‘Ik heb wel eens gehoord van mensen die dit soort dingen verzamelen.’

‘Maar u dus niet, Sensei?’

‘Welnee. Met dat soort buitenisigheden houd ik me niet bezig.’ Hij vernauwde zijn ogen tot spleetjes en zei dat het dingen waren die hij toevallig in zijn bezit had en die hij gewoon af en toe

eens tevoorschijn haalde. 'Ik kan niets weggooien, moet je weten.' Terwijl hij dat zei, ging Sensei opnieuw naar de kamer eraan. Deze keer kwam hij terug met z'n armen vol plastic tasje.

'Neem nu deze hier...' zei hij, terwijl hij een van de tasje losknoopte. Hij graaide erin en er kwam een hele voorraad batterijen uit. Op elke batterij stond met zwarte viltstift iets geschreven: SCHEERAPPARAAT, HANGKLOK, RADIO, ZAKLAMP ENZOVORT. Hij pakte een c-batterijtje vast.

'Dit is een batterij uit het jaar dat tyfoon Vera de Baai van Ise verwoestte. Ook Tokyo had te kampen met ongewoon hevige wervelstormen, zodat we in één zomer de batterijen voor de zaklamp opgebruikten.

Deze hier is van de eerste cassetterecorder die ik ooit kocht. Hij had maar liefst acht c-batterijen nodig, en die waren ook nog binnen de kortste keren leeg. Ik luisterde de hele tijd naar een symfonie van Beethoven en draaide de cassette om en om, zodat de batterijen al na een paar dagen uitgeput raakten. Ik kon ze moeilijk alle acht houden en dus besloot ik er maar eentje te bewaren. Met mijn ogen dicht pikte ik er een van de acht uit.'

Sensei ratelde maar door. Batterijen die zo ijverig voor je gewerkt hadden, kon je niet zomaar in de vuilnisbak gooien. Ze hadden je tot dan toe licht gegeven, geluid geschonken, een motor laten draaien. Het was meedogenloos ze weg te smijten zodra ze de geest gaven.

'Vind je ook niet, Tsukiko?' Hij keek me recht in de ogen.

Wat moest ik daarop antwoorden? Voor minstens de tiende keer die avond bracht ik niet meer uit dan 'Uhu' en raakte toen met mijn vinger een van de vele tientallen batterijen aan. Die was roestig en vochtig. CASIO REKENMACHINE stond erop geschreven.

'De maan is al aardig opgeschoven,' zei Sensei, omhoogkijkend naar de hemel. De maan piepte door zijn sluier en fonkelde helder.

‘De thee uit die treinkannetjes zal wel heerlijk gesmaakt hebben,’ mompelde ik.

‘Zal ik wat zetten?’ zei Sensei. Hij strekte prompt zijn arm uit, scharrelde wat rond in de hoek waar ook de grote sakefles had gestaan en haalde een theedoos tevoorschijn. Achteloos strooide hij theeblaadjes in een amberkleurig kannetje, schroefde de dop van een oude thermosfles die naast het opklaptafeltje stond, en goot warm water over de thee.

‘Deze thermosfles heb ik van een van mijn leerlingen gekregen. Het is een oud Amerikaans model, maar hij functioneert nog uitstekend. Het kokend water dat ik er gisteren in heb gegoeten, is nog steeds heet.’

Zonder het eerst uit te spoelen, schonk Sensei de thee in het kopje waaruit ik daarnet sake had gedronken en streek toen teder over de thermosfles. Blijkbaar had er nog wat sake in mijn kopje gezeten, want de thee had een rare smaak. Plotseling voelde ik hoe de drank van eerder op de avond zijn werk deed en zag mijn wereld ervrolijker uit.

‘Sensei, mag ik een beetje rondkijken?’ Zonder zijn antwoord af te wachten, begon ik te neuzen tussen de spullen die rondslingerden in de hoeken van de woonkamer. Er lagen stapels oud papier. Er lag een lege Zippo-aansteker. Er lag een handspiegel met roestvlekken. Er lagen drie grote, zwarte, leren tassen – alle drie versleten, gekreukt en van hetzelfde model. Er lag een bloemenschaar. Er lag een etui. En er lag een soort zwart plastic doosje. Het had een schaalverdeling en een naald.

‘Wat is dit?’ vroeg ik, nadat ik het zwarte doosje in mijn hand had genomen.

‘Wat? O, dat. Dat is een tester.’

‘Een tester?’ reageerde ik onbegrijpend. Sensei nam voorzichtig het zwarte doosje van me over en rommelde wat tussen zijn spullen. Toen hij een zwarte en een rode kabel gevonden had, verbond hij die allebei met de tester. Aan het eind van de kabels zat een aansluitklem.

‘Je doet zo, en dan zo...’ zei Sensei en bevestigde intussen de aansluitklem van de rode kabel aan één uiteinde en vervolgens die van de zwarte kabel aan het andere uiteinde van een batterij waarop SCHEERAPPARAAT stond.

‘Zo, Tsukiko, kijk maar.’ Omdat hij geen van beide handen vrij had, gebaarde Sensei me met zijn kin vooruit om op de schaalverdeling van de tester te letten. De naald trilde lichtjes. Zodra hij de klemmen van de batterij verwijderde, kwam de naald tot stilstand en toen hij ze opnieuw verbond, trilde hij weer.

‘Deze levert nog stroom,’ zei Sensei stilletjes. ‘Ze is niet krachtig genoeg meer om de motor op gang te krijgen, maar er zit nog een heel klein beetje leven in.’

Sensei begon nu de hele voorraad batterijen een voor een te testen. Bij nagenoeg alle batterijen kwam er geen beweging in de naald van de meter als hij de klemmen eraan vastmaakte, maar heel af en toe was er toch eentje bij die wat deed. ‘O,’ fluisterde Sensei, telkens als de naald bewoog.

‘Ze zijn op sterven na dood, hè?’ zei ik, en Sensei knikte even.

‘Binnenkort zullen ze allemaal de geest geven.’ Zijn stem klonk gelaten en afwezig.

‘Ze slijten hun laatste dagen in de kast.’

‘Tja, daar komt het op neer, ja.’

We staarden een poosje in stilte naar de maan, maar toen stelde Sensei blijmoedig voor nog wat sake te drinken en hij schonk onze theekopjes vol.

‘Hola, er zat nog thee in.’

‘Dan drinken we maar sake met een scheut thee, toch?’

‘Sake hoor je niet te mengen.’

‘Ik vind het niet erg, hoor, Sensei.’

Ik herhaalde nog een paar keer dat ik het echt niet erg vond en dronk toen mijn kopje in één teug leeg. Sensei nipte van het zijne. De maan schitterde.

*Door de wilgen heen schemert
Wit de nachtelijke rivier
En voorbij de rivier, in het mistige veld...*

Sensei begon plotseling iets voor te dragen. Zijn stem klonk diep en helder.

‘Wat is dat? Een soetra of zo?’ vroeg ik.

Sensei leek verontwaardigd. ‘Tsukiko, jij hebt tijdens de lessen Japans duidelijk niet goed opgelet, hè.’

‘Dat hebben we helemaal niet geleerd,’ wierp ik tegen.

‘Het is toch van Seihaku Irako,’ repliceerde Sensei. Op zo’n typisch lerarentoontje.

Ik zei dat ik nog nooit van Sei-ha-ku I-ra-ko gehoord had, pakte de grote sakefles en schonk mezelf ongenoeid in.

‘Schenk jij jezelf in, als vrouw?’ tikte Sensei me op de vingers.

‘U bent van de oude stempel, Sensei,’ kaatste ik terug.

‘Met de oude stempel is niets mis, daar is helemaal niets mis mee,’ mompelde hij en hij schonk op zijn beurt zijn theekopje vol.

*En voorbij de rivier, in het mistige veld
Het zachte geluid van een fluit
Dat het hart van de reiziger beroert.*

Sensei reciteerde het vervolg met zijn ogen dicht en leek tijdens zijn voordracht aandachtig naar zijn eigen stem te luisteren. Ik staarde afwezig naar de voorraad grote en kleine batterijen. Ze lagen er roerloos bij in het flauwe licht. De maan begon zich opnieuw in een sluier te hullen.